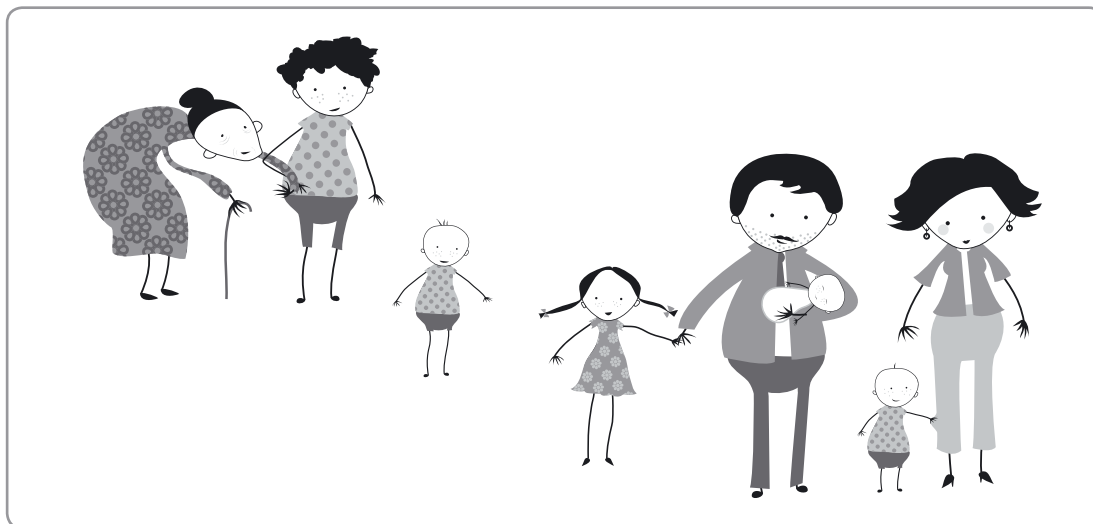

6. FAMÍLIA I ATENCIÓ ALTERNATIVA

La família és l'element natural i fonamental de la societat i té dret a ser protegida per la societat i l'Estat.

Declaració universal dels drets humans, article 16.3

La Convenció sobre els drets de l'infant (CDI) reconeix la família com l'entitat natural que millor protegeix els infants i els proporciona les millors condicions per a un desenvolupament saludable. L'infant té dret a rebre atenció, seguretat i una educació respectuosa amb la seva persona i individualitat. L'article 3 de la CDI exposa que el motor principal dels pares ha de ser l'interès superior de l'infant.

D'acord amb l'article 7, tots els infants tenen dret a conèixer els seus pares i a ser criats per ells. La Convenció, a més, responsabilitza del benestar de l'infant tant els pares com l'Estat, que alhora està obligat a reconèixer que la responsabilitat de l'educació i el desenvolupament de l'infant recau principalment en el pare i la mare (article 5), i a prendre mesures positives per donar-los suport a l'hora de complir amb el seu deure (article 18). Els pares també tenen la major responsabilitat de garantir a l'infant un nivell de vida adequat, però si són incapaços de satisfer les necessitats del seu fill o filla o de tenir-ne cura, els Estats tenen la responsabilitat d'ajudar-los i d'intervenir-hi (article 27).

Els pares haurien de proporcionar un guiatge apropiat als seus fills i filles, d'acord amb el **desenvolupament progressiu de les capacitats de l'infant**, és a dir, reconeixent que, a mesura que l'infant creix, ha d'anar adquirint més veu en les qüestions personals (article 14). D'acord amb la CDI, els pares tenen el compromís de veure l'infant com un actor social i una entitat amb drets propis, en comptes d'una propietat.

Què és una família?

A banda de la família «tradicional» que consisteix en un pare i una mare casats i els seus fills i filles biològics, a Europa trobem una gran varietat d'estructures familiars:

- Família extensa o multigeneracional.
- Família monoparental, en la qual un progenitor no hi és.
- Família adoptiva.
- Família d'acollida.
- Família nuclear reconstituïda, amb una figura paterna o materna biològica i l'altra no biològica, de vegades també amb descendència tant biològica com no.

ASSOCIACIÓ D'EDUCADORS EN DRETS HUMANS
Impressió amb finalitat educativa descarregada
des del web aheadedu.org/PetitCompass

- Parella de fet, formada per dues persones que viuen juntes sense estar casades.
- Famílies amb pares o mares del mateix sexe.
- Famílies compostes pels infants i els seus avis.

És cada cop més freqüent que els infants experimentin els períodes de transició entre diferents formes de vida familiar, o que convisquin amb una sola figura paterna o materna o amb pares i mares no biològics. Tot i així, a tots els països europeus, com a mínim dos terços dels infants encara passen gran part de la seva infància en una família amb el pare i la mare biològics.

Independentment de l'estructura familiar en la qual un infant viu, tots dos progenitors tenen la mútua responsabilitat de donar suport i tenir cura dels seus fills i filles, fins i tot un cop separats, tal com reconeix l'article 18 de la CDI. Alguns governs europeus treballen per millorar les polítiques relacionades amb les necessitats familiars i parentals, com ara la baixa paternal i l'atenció infantil per a parelles en què tots dos treballen. Donar igualtat d'oportunitats a tots els infants independentment del gènere, l'estatus, o l'economia familiar és important a l'hora de donar suport a les responsabilitats parentals.

Reptes per a les famílies europees

A Europa actualment les famílies han d'afrontar molts reptes:

- **Pare i mare treballadors:** a les parelles, cada cop més, tots dos membres treballen i les llargues jornades laborals i el conflicte entre feina i responsabilitats familiars presenten molts problemes. Un mínim d'un 10% dels pares i mares de la Unió Europea i el 15% dels nous països membres de la Unió, especialment aquells amb fills i filles menors de tres anys, declaren que tenen dificultats per complir les seves responsabilitats familiars a causa de l'excés de feina.¹
- **Llars monoparentals:** al voltant del 80% dels infants dels països europeus viuen amb el seu pare i mare, tot i que el percentatge varia considerablement de més del 90% a Grècia a menys del 70% a Itàlia i el Regne Unit. Aquestes dades reflecteixen una clara distribució geogràfica amb menys del 9% dels infants que viuen amb un sol progenitor a Bèlgica, Grècia, Itàlia, Portugal i Espanya, mentre que a Dinamarca, Finlàndia, Noruega i Suècia la xifra puja fins al 15%. Entre el 10 i el 15% dels infants viuen en famílies monoparentals a Àustria, la República Txeca, França, Alemanya, Hongria, el Països Baixos, Polònia i Suïssa.²

El Consell d'Europa ha tractat aquests problemes en profunditat: el 2006 el Comitè de ministres va fer pública una Recomanació als estats membres sobre polítiques de suport a la parentalitat positiva. Aquesta es defineix com «el comportament basat en els interessos superiors de l'infant com ara la nutrició, l'autonomia, la no-violència i que proporciona reconeixement i un guiatge que implica l'establiment de límits per fer possible el desenvolupament de l'infant». La recomanació també destaca la importància de:

- Parentalitat positiva
- Serveis públics per donar suport als pares i les mares
- Serveis per als pares i mares davant del risc d'exclusió social
- Conciliació de les vides familiar i laboral
- Serveis d'atenció infantil.³

També al 2006, el Consell va elaborar un informe sobre parentalitat positiva a l'Europa actual exposant els rols dels pares i les mares així com un tracte adequat als infants i una educació no violenta (vegeu el Tema 13, «Violència»). L'informe destaca aquests elements com els més importants per als infants:

- **Atenció bàsica:** satisfer les necessitats físiques (p. ex. menjar, escalfor, aixopluc, higiene, roba i atenció mèdica).
- **Seguretat garantida:** protegir l'infant de possibles mals tant a dintre com a fora de casa.
- **Caliu emocional:** garantir que l'infant rep suport emocional i se sent valorat.

- **Estimulació:** estimular l'aprenentatge de l'infant i el seu desenvolupament intel·lectual mitjançant el compromís i fomentant les seves oportunitats educatives.
- **Guiatge i límits:** establir uns límits i ensenyar a l'infant com comportar-se d'una manera apropiada.
- **Estabilitat:** proporcionar caliu emocional i una actitud comunicativa de les persones que són importants per a l'infant.⁴

L'informe esmenta també que l'infant pot ser separat del pare o la mare per diverses raons com ara divorci, desplaçament de la família arran de viatges o guerres, mort d'un dels dos progenitors, tràfic o abandonament. Sigui quina sigui la causa, però, aquesta separació afecta profundament els infants i posa en perill el seu benestar, la seva educació i el seu desenvolupament. Per aquesta raó, els infants tenen dret a romandre amb les seves famílies, excepte en casos greus en què un cos judicial ho decideixi d'acord amb l'interès superior de l'infant (article 9).

REFLEXIÓ: *Un principi fonamental de la CDI és l'interès superior de l'infant. Però qui decideix què és superior? Per exemple, qui hauria de decidir si és l'interès superior de l'infant romandre amb un pare o una mare incompetent? Altres membres de la família? L'infant? L'Estat? Qui més?*

Tot i així, no tots els pares són capaços o estan disposats a exercir la parentalitat positiva i no tots els infants poden gaudir de viure amb les seves famílies. L'article 20 de la CDI diu:

Un infant privat temporalment o permanentment del seu entorn familiar o quan per al seu interès primordial no es pugui permetre que hi romanguí, té dret a la protecció i l'ajuda especial de l'Estat [...] [que] ha d'assegurar una atenció alternativa a aquest infant.

Això no obstant, a aquestes mesures s'hi recorre només en casos extrems. En molts països europeus el sistema de protecció a la infància i les institucions d'atenció infantil proporcionen condicions d'alta qualitat per als infants en risc, mentre que en alguns altres països molts joves menors d'edat són enviats a institucions innecessàriament i durant massa temps. Els infants que viuen fora de les seves famílies o amb família extensa poden ser més vulnerables a la discriminació, l'abús i l'explotació així com a disfuncions socials o emocionals a causa de l'abandonament.

Cal posar més atenció en els recursos per als infants que requereixen atenció alternativa i incloure tant l'acollida formal i no formal com l'acollida en família extensa i l'adopció. Els serveis socials enfocats a la comunitat, com els centres de dia, l'educació per als pares i mares i el suport a la llar també són necessaris per enfortir la capacitat tant dels pares com de les famílies extenses i les comunitats que atenen els infants, els pares dels quals no se'n poden fer càrrec.

A moltes ciutats europees hi ha nens del carrer que són visibles, ja que viuen i treballen al carrer, però tot i així no hi ha dades fiables sobre nombres i identitats, cosa que fa extremadament difícil per a les autoritats garantir que tots rebin atenció sanitària o educació i que siguin protegits de possibles mals. També podem dir que són invisibles perquè moltes persones trien ignorar aquests infants, que són la personificació dels més grans fracassos de les nostres societats. El problema és d'abast mundial i s'està intensificant a causa de la pobresa, la desintegració familiar, l'abús físic i mental, l'abandonament, la negligència, i el malestar social. Els nens del carrer són vulnerables i molts corren el risc de caure en la prostitució, el tràfic de persones, la delinqüència, les drogues, la violència de bandes, fins i tot la violència policial; mentre que d'altres ja hi han caigut.

Tractar qüestions familiars amb els infants

A l'hora de parlar de qüestions familiars amb els infants, els facilitadors haurien d'evitar qualsevol mena de comportament estereotípic o expectatives en relació amb els diversos patrons familiars. Els

ASSOCIACIÓ D'EDUCADORS EN DRETS HUMANS
 Impressió amb finalitat educativa descarregada
 des del web aheadedu.org/PetitCompass

infants haurien d'entendre i acceptar totes les formes de família i empatitzar i solidaritzar-se els uns amb els altres. Per això, un dels objectius més importants és que els infants aprenguin quins són els seus drets a la família, com ara la participació i la no-violència.

Conversar sobre la vida familiar pot fer aflorar sentiments contradictoris en alguns infants i especialment en adolescents, per la qual cosa consultar amb els pares, mares i tutors pot ser útil, excepte en situacions en què s'han detectat durant les activitats indicis de violència domèstica. En aquests casos és important que els infants entenguin que no són responsables de cap manera del maltractament, inclòs l'abús sexual, i s'han de sentir encoratjats a comunicar els seus problemes a amics i adults del seu entorn que els puguin ajudar (vegeu el Tema 13, «Violència»).

Instruments importants de defensa dels drets humans

El Consell d'Europa

L'article 8 del **Conveni europeu de drets humans** diu que tota persona té dret a la protecció «de la seva vida privada i familiar, del seu domicili i de la seva correspondència» davant de la intromissió de l'Estat, dret que emfatitza la importància de protegir el cercle familiar, unitat social que nodreix la majoria dels infants fins que són adults.

La Carta social europea (revisada) protegeix els drets dels infants com a membres de la família, com indica l'article 16:

La família, com a cèl·lula fonamental de la societat, té el dret a una protecció social, legal i econòmica per garantir-ne el ple desenvolupament.

Hi ha altres convenis del Consell d'Europa que protegeixen els drets dels infants si són nascuts fora del matrimoni o adoptats. Els drets dels infants i el seu interès superior en processos legals queda garantit a la Convenció europea sobre l'exercici dels drets dels infants.

Les Nacions Unides

La **Declaració universal dels drets humans** es refereix a la família com «l'element natural i fonamental de la societat que té dret a la protecció de la societat i de l'Estat» (article 16); a més, és un dels àmbits particulars en què tothom té dret a ser lliure de qualsevol intromissió arbitrària (article 12). També defensa el dret de totes les persones a «casar-se i a fundar una família» (article 16). La Declaració, però, no defineix família, un terme que al segle XXI pot designar moltes combinacions diferents, més enllà de la família tradicional d'un pare, una mare i els seus fills i filles biològics.

La **Convenció sobre els drets de l'infant** fa encara més èmfasi en la importància de la família i declara en el preàmbul que aquesta no és només la unitat fonamental de la societat, sinó que també és el «medi natural per al creixement i el benestar de tots els seus membres, i particularment dels infants» i recomana l'entorn familiar per aconseguir un desenvolupament «ple i harmoniós de la seva personalitat (de l'infant)».

La Convenció fa especial menció a l'infant que és separat de la seva família per diversos motius, fomenta la reunificació familiar i reconeix que en alguns casos l'interès superior de l'infant és ser separat de la família si aquesta no pot mantenir l'infant adequadament o es preveu que no ho farà (articles 9, 10, 20, 21 i 22). Tot i així, el pare i la mare són d'importància suprema i l'Estat ha de respectar «els drets i els deures dels pares i, si fos el cas, els dels membres de la família extensa o de la comunitat» (article 5). La importància de la família a l'hora de definir la identitat de l'infant queda reconeguda a l'article 7 i al dret inherent de l'infant «a conèixer els seus pares i a ser pujat per ells». Els pares tenen la responsabilitat principal de l'educació, el desenvolupament i el suport econòmic de l'infant, d'acord amb el principi que «Els pares [...] tenen la responsabilitat primordial de l'educació i el desenvolupament de l'infant» (articles 18 i 27). Tan-

mateix, quan els pares no poden proveir adequadament l'infant, l'Estat ha de donar «l'ajut oportú [...] perquè puguin acomplir les seves responsabilitats» (article 18.2).

Com la DUDH, la CDI prohibeix les intrusions a la privacitat de l'infant, la seva família i la seva llar, així com els atacs al seu honor, que és una afirmació de la identitat inherent de l'infant. A més, l'infant té dret a una educació que l'infongui «el respecte envers els seus pares, la seva pròpia identitat cultural, llengua i valors». (article 29.c)

Recursos d'utilitat

- *Changes In Parenting: Children Today, Parents Tomorrow*, Conferència de Ministres europeus encarregats d'afers familiars, Comunicat Final: Lisboa, Portugal, Consell d'Europa, maig 2006: <http://www.coe.int/t/dc/files/ministerial_conferences/2009_family_affairs/2006_finaldeclaration_en.pdf>
- *Child Poverty in Perspective: An overview of child well-being in rich countries*: UNICEF Centre de Recerca Innocenti, Florència, 2007: <http://www.unicef-icdc.org/publications/pdf/rc7_eng.pdf>
- *Child Protection Information Sheet: Children Without Parental Care*: UNICEF, maig 2006: <<http://www.unicef.org/protection/index.html>>
- DALY, Mary, ed., *Parenting in contemporary Europe: a positive approach*: Consell d'Europa, 2007.
- *Explanatory Report on Policy to Support Positive Parenting*, 983 Trobada del Comitè Europeu per a la Cohesió Social (CDCS), CM (2006)194 add: Consell d'Europa, desembre 2006.
- FLAQUER, Lluís, *Poverty in Southern Europe*: Barcelona, Institut de la Infància i Món urbà, Departament de Sociologia, Universitat Autònoma de Barcelona, 2005: <http://www.ciimu.org/webs/wellchi/reports/workshop_2/ww2_flaquer.pdf>
- HANTARIS, Linda; PHILIPPOV, Dimiter; BILLARI, Francesco C., *Policy implications of changing family formation* (Population studies No. 49): Consell d'Europa, 2006.
- *Rights of Children at risk and care*, Consell d'Europa, 2007.
- KRIEGER, Hubert, «Family Life in Europe: Results of recent surveys on quality of life in Europe», Article presentat a la conferència de la Presidència Irlandesa «Families, change and social policy in Europe», Dublín, maig 2004: <<http://www.eurofound.europa.eu/docs/areas/populationandsociety/krieger040513.pdf>>
- *Recomanació Rec(2006)19 del Comitè de Ministres als Estats Membre sobre les polítiques de suport a una parentalitat positiva*, Consell d'Europa, 2006.
- *Recommendation Rec(2006)19 of the Committee of Ministers to Member States on Policy to Support Positive Parenting*, Council of Europe, 2006: <<http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1073507&BackColourInternet=9999CC&BackColourIntranet=FFBB55&BackColourLogged=FFAC75>>
- *Which Are the Provisions in the Family Law that Foster Children's Well-being and Which Kind of Reforms Should Be Envisaged in this Respect?*, Xarxa Wellchi, taller 2: Sofia, Institute For Legal Studies, Bulgarian Academy Of Sciences, 2005: <http://www.ciimu.org/webs/wellchi/reports/workshop_2/w2_abstracts.pdf>

Referències

- 1 KRIEGER, Hubert, «Family Life in Europe: Results of recent surveys on quality of life in Europe», article presentat a la Conferència de la Presidència Irlandesa «Families, change and social policy in Europe», Dublín, maig 2004.
- 2 *Child Poverty in Perspective: An overview of child well-being in rich countries*, UNICEF, Centre de Recerca Innocenti, 2007.
- 3 *Recomanació Rec(2006)19 del Comitè de Ministres als Estats Membre sobre les polítiques de suport a una parentalitat positiva*, Consell d'Europa, 2006.
- 4 *Informe Explicatiu sobre les Polítiques de suport a una parentalitat positiva*, 983 Trobada del Comitè Europeu per a la Cohesió Social (CDCS), CM(2006)194 add: Consell d'Europa, 2006.

ASSOCIACIÓ D'EDUCADORS EN DRETS HUMANS
 Impressió amb finalitat educativa descarregada
 des del web aheadedu.org/PetitCompass

